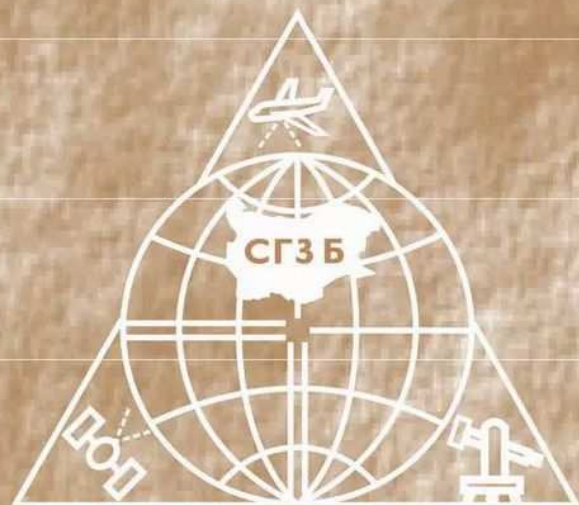

ГЕОДЕЗИЯ КАРТОГРАФИЯ ЗЕМЕУСТРОЙСТВО

3-4'2023

Съюз на геодезистите и земеустроителите в България – ФНТС

УЧАСТИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ В АРХИТЕКТУРНИ ПРОЦЕСИ, СВЪРЗАНИ С ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИМ СРЕДА – ПРЕДИМСТВА И НЕУСПЕШНИ ПРАКТИКИ

Доц. д-р Офелия Кънева; Пловдивски университет и Варненски свободен университет, инж. Анастас Кънев, проектантско бюро СОНИК МОДУЛ ЕООД

ABSTRACT

An overview of the participation of young people in processes of discussion and construction of architectural objects related to their usual place of residence – such as schools, is presented. The survey is focused on political, organizational, and practical levels. The critical analysis aims to stimulate active practices of involving students in shaping the school environment and minimizing the identified weaknesses in practice.

Examples of a process implemented in Bulgaria are presented, expressing the stages of negotiation and implementation, as well as illustrating the commitments of all interested parties – including school principals, municipal representatives, teachers, students, architects, and others.

Keywords: child participation, school management, design for youths, social responsibility, universal design

РЕЗЮМЕ

Статията представя обзор на участието на деца в процеси по обсъждане и изграждане на архитектурни обекти, свързани с тяхното обичайно местопребиваване – каквито са училищата. Обзорът е фокусиран на политическо, организационно и практическо ниво. Критичният анализ цели стимулирането на активни практики по включване на учениците в оформянето на училищната среда и минимизиране на констатираните слабости в практиката.

Представени са примери за реализиран в България процес, изразяващи етапите на договаряне и изпълнение, както и илюстриращи ангажиментите на всички заинтересовани страни – включително директори на училища, представители на общинска администрация, учители, студенти, архитекти и др.

Ключови думи: детско участие, управление на образованието, дизайн за младежи, социална отговорност, универсален дизайн.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Архитектурната дейност е проекция за бъдещите поколения; оформяне на пространства, чрез които се стимулират и насочват бъдещи преживявания, емоции, естетични възприятия и дори стремежи за развитие. Логично е да се предположи тогава, че архитектурните процеси следва да включват позицията на „бъдещото поколение“ – сегашните деца. Парадоксално, подобен подход не е често срещан и все още не намира достатъчно присъствие нито на политическо, нито на организационно, нито на практическо ниво. Макар все пак да не може да се отрече, че опити и в трите плоскости съществуват – носейки със себе си уроците от полезните и неуспешните практики.

Участието на децата в обсъждането и изграждането на архитектурни решения за тяхната обичайна за пребиваване среда е предпоставка за създаване на устойчива гражданска отговорност, широка заинтересованост за обществените процеси, както и възпитание в последователност и конкретност на вложените усилия. Присъствието на децата в процес с нарасаща лична отговорност е само повдигане на ново социално и педагогическо предизвикателство. Но е предизвикателство и за архитектурната практика в света на възрастните.

Професионалният интерес към възможностите за стимулиране на способностите на едно дете, за утвърждаване на личността на младия човек, за дебати и работа в екип от най-ранна възраст и за акумулиране на нови подходи в контекста както на позитивното образование и развитие, така и на управлението на процесите на микро и макро ниво в образованието (а и не само в него) е крайтъглен камък в предизвикателството да се овладее адекватно посоката на сегашното планиране за бъдещите поколения. За това процесът следва да бъде погледнат от няколко гледни точки:

1. Как политически е поставен в глобален план, доколко международните политики засягат подобен подход и тематика, как я възприемат, стимулират или критикуват;
2. Как организационно е овладяно включването на позициите на децата в процесите на взимане на решения за архитектурни задачи;
3. Как практически се прилага участието на учениците в проектирането на пространството, което ги заобикаля, и което е значимо за тях.

2. ГЛОБАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ

Трудно се откриват специални мерки за насърчаване включването на децата в процесите на проектиране на архитектурна среда. Като цяло темата е или negliжирана от международните организации, или неразпознаваема като полезност и ресурс за бъдещето. Спорадично се откриват опити за интегриране на практики от различни държави, които са дали успех на местно ниво, но като че ли тяхното глобално признание все още не е настъпило и последствия от него все още не могат да бъдат проследени.

2.1. ЮНЕСКО

През 2011 г. Анулана Налари прави преглед на изследванията на Луиз Чаула от 2002 г., които ЮНЕСКО възлага по повод нарасването на детското население в също така нарасващите урбанизирани територии [8]. Изследвайки как градовете допринасят за цялостното развитие на децата, работата се разполага върху територии от Полша, Аржентина, Великобритания, Норвегия, САЩ, Южна Африка и Индия. Изследването

надгражда предходен проект на ЮНЕСКО, разработен 20 години по-рано в Полша, Австралия, Мексико и Аржентина, ръководен от Кевин Линч. Налари отбелязва, че съществен прогрес в изследователския процес всъщност представлява подходът на Чаула да включи децата в научната работа – в местното планиране, дизайн и политика за участие, за реализиране на някои от промените, които младите хора предвиждат за своите квартали. По този начин Чаула успява да изведе ключови сравнителни констатации, които да помогнат на градоустройственото планиране и професионалистите в областта на политиката за създаване на градска среда, подходяща за децата – базирайки предложенията си на процес, включващ децата в своята етапност. Изследователският екип отбелязва, че дори в региони с по-ниска производителност и уреденост – там, където може да се види лицето на несигурното притежание, бедността и престъпността – децата убедено поддържат силно чувство за самоличност и настоятелно участват в живота на общността. Този текст също така подчертава, че глобалният север и юг не могат да бъдат групирани като отделни образувания, когато става въпрос за опита на децата от тяхната градска среда.

Луиз Чаула работи по възможността от ЮНЕСКО задача с екип от изследователи като Дейвид Дрискел, Тони Филипович, Кевин Линч, Канчан Банерджи и други. Целият екип отличава в своята работа, че участието на децата в планирането и развитието на градовете е трудна задача; изразява дълбоко чувство на неудовлетвореност по време на работа с държавните органи, за да доведат до системно включване на детските гласове в процесите и в решенията за градско развитие. Анулана Налари посочва в своето обобщение, че работата на изследователите с властите осветлява общинските администрации като токенистични и манипулативни в приемането на детското участие.

С дългосрочната си и последователна работа по градската среда, ЮНЕСКО изразява заключението, че децата, когато имат възможност, са способни да изразят мнението си по въпроси, които ги касат и да дадат значими предложения, за да направят жизнената си среда по-добро място за всички възрастови групи. С това свое заключение ЮНЕСКО реално и буквално насърчава политически включването на децата в процесите на взимане на архитектурни решения за заобикалящата ги среда, и не само.

2.2. УНИЦЕФ

Изследването на глобалния процес по програмиране на child-friendly-schools („училище, подходящо за деца“ (CFS)), стартирано през 2009 г. от изследователски екип на УНИЦЕФ е определено като базова линия, която разглежда предизвикателството на променливостта и изследва приобщаването, педагогиката, архитектурата и услугите, участието и управлението, системното управление и разходите. Концепцията за CFS на УНИЦЕФ включва десетки изследвания. Едно от тях, проведено в 54 училища и сред 4007 ученици от 5 до 8 клас, показва, че характеристиките за CFS се променят в зависимост от социално-икономическото ниво на училището, пола на учениците и нивото на класа [3]. Изследването предлага, че в годините се гради усещане за осъзнаване на концепцията за CFS, както и се правят опити да се осигури приемственост на договореностите и функционални промени. Но изследването не отчита влиянието на детското мнение в процеса на взимане на решения (то е оставя в изследователския обем). Проведени са десетки

изследвания в рамките на УНИЦЕФ и провокирани от УНИЦЕФ. Всички те резултатират в наръчници [10], приложими глобално и локално; оценки на детски градини и други заведения за деца [2]; насоки за планиране и проектиране на училища [9] и прочее [7] – все полезни за прогреса на обществото като цяло. Но нито един от тези продукти не отчита специфичността на детското мнение и позиция, поради което може да се направи извода, че са създадени условия за непълнота на реализираните усилия. Такива условия са благоприятна почва за сегрегиране в обществен план, за накъсване на политическите послания и тяхната реализация в полза на децата и по-доброто бъдеще на обществото като цяло.

2.3. Съветът на Европа

Съветът на Европа разработва мощно концепцията за универсалния дизайн през последните няколко декади [4]. Като съвременна концепция, универсалният дизайн е разбран още като „дизайн на време“, концепция на предварително осмисляне, отколкото на последващи адаптации. Следва се принципът на ранна интервенция, за да се адресира казусът, а не симптомите му. Така универсалният дизайн би следвало да овластява всеки човек (спедователно и всяко дете) да играе пълноценна обществена роля, да участва в икономически, социални, културни, образователни и дори рекреационни дейности. В широк прочит може да се разбира, че универсалният дизайн е физическа платформа, която позволява да бъде допълнена от практическо и емоционално учене, която се противопоставя на стереотипите и предразсъдъците и поставя на изпитание границите на нормалността като дефинира различията в поколенията (и не само) като новото нормално. Тогава добрият универсален дизайн не би следвало да бъде забелязван и отличаващ се, защото това е естествен начин нещата да се случват за всички. И въпреки, че Съветът на Европа е организацията, която може би най-мощно защитава правото на децата да участват в процесите на взимане на решения (заедно с ООН), в своите обширни политически дела по отношение на универсалния дизайн, Съветът пропуска да подчертае изрично ресурса от приноса на младото поколение и на тази база не оформя препоръки към държавите – членки за целенасочено поведение по включването на децата в проектирането и решаването на архитектурни задачи.

3. МЕЖДУНАРОДЕН И ОРГАНИЗАЦИОНЕН ПОГЛЕД

3.1. Ирландия

В Република Ирландия има изградена национална, регионална и локална мрежа от форуми и съвети на деца и младежи, чрез които те участват в обществените процеси по взимане на решения. Системата от представителни органи на младежта е развита добре географски и с детските съвети се провеждат редовни консултации по различни въпроси на политиката за млади хора. Въпреки това в Ирландия няма много проекти на общинско и национално равнище, в които самите деца да участват в инициативи за подобряване на градската среда.

3.2. Нидерландия

В Нидерландия град Тилбург заема специална и малко по-различна позиция от други градове в привличането на деца и млади хора към процеса на вземане на решения. В подготовката за проекта „Растем в

Тилбург", възгледите на децата и младите хора в града първоначално изиграват ключова роля [1]. Проектът тества различни видове взаимодействия с деца и младежи:

- Консултации с млади хора: повече от 500 деца на възраст 10-18 са интервюирани по различни проблемни въпроси. В резултат на това повече от половината респонденти смятат, че градските власти не вземат предвид мнението на младите хора;

- Тематични дискусии: публични дискусии и дебати относно социалните услуги за младите хора, потенциалът на младите хора, възможностите за самозадоволяване в града, дискусиите, с изключение на децата и младежите, се провеждат в различни части на града, с родители и представители на общините;

- Изследователски групи: съставени от представители на млади хора, общини и нестопански организации, тяхната задача е да оценят работата, извършена за подобряване на градската среда.

След консултациите, властите в Тилбург решават да създадат всички условия за участие на децата в процеса на вземане на решения относно развитието на градската среда и инфраструктурата. Въпреки това градските власти решават да откажат да създават младежки съвети, тъй като те са съставени главно от високо-образовани и добре осигурени млади хора. В резултат на това, интересите на всички деца и младежи на града, особено на маргинализираните, които се нуждаят от подкрепа на първо място, не са взети под внимание. Освен това младите хора се интересуват от събития, които са по-малко формални и по-спонтанно и творчески изразени, отколкото срещите.

На тази база, в организационен план в Тилбург се оформят 5 форми на участие на младите хора:

1. Младежки посланици – млади хора, обикновено навършили 18 години, които са постигнали известен успех и по този начин са доказали, че знаят как да правят „правилните неща“ за самоизпълнение и могат да преподават тези неща на деца и юноши (обикновено близо до младежката култура музиканти, художници-графици);

2. Младежки издателски дом – централизиран център за събиране на информация от интерес за младите хора. Официалното издание на организацията е списание „Insite“, материалите за което се събират от деца и младежи и самият брой е напълно подготвен за печатане от млади хора;

3. Училището като център за дискусии. Училищата са основното място за срещи на деца и юноши с младежки посланици и представители на общината за размяна на мнения;

4. Проекти, иницирани от младите хора. Всеки общински район предоставя отделни средства за изпълнение на собствените си проекти на младежта (образование, игри, отиди, спорт);

5. Информационни центрове – специални места, в които децата и възрастните могат да получат информация или да се свържат с местните власти, не само в спешен случай. Самата идея на информационния център е наличието на информация за всички желаещи по всяко време.

От организационна гледна точка формите на включване на деца и младежи в процесиите на взимане на решения могат да варират в широк спектър, но каквито и да са те, е важно да осигуряват гаранции за взимане предвид мнението на бъдещото поколение. При това не еднократно.

3.3. Великобритания

По време на изграждането на нова детска болница в Дарби, Великобритания през 1992 г., 130 деца са поканени да участват в групови дискусии и семинари, за да се установи какво искат от болницата. Децата са привлечени от местните начални и средни училища и са запитани какво харесват и не харесват, когато посещават болница, както и какво може да се подобри [5]. Консултациите се провеждат преди работата на архитектите. Работата с децата дава на екипите идеи не само за вида на сградата и средата, която децата искат, но и как искат болницата да работи. Архитектите откриват, че процесът е поучителен и творчески. В тази инициатива има истински опит да се включат деца, преди да се вземат решения за болницата. Ето защо съществува реална възможност предложенията на децата да бъдат включени. От самото начало става ясно, че ролята на децата е да допринесат с мислите и идеите си, докато всички окончателни решения ще бъдат на здравния орган, отговарящ за болницата.

4. ПРАКТИКАТА У НАС

България като страна от ЕС се развива и поддържа в частност стратегията за цялата европейска общност. Плановите за развитие на Съюза определят политики в различните области. Ключово е развитието за децата като бъдещето на обществото ни. Това лесно може да се проследи и от устойчиво нарастващите бюджетни разходи на Министерството на образованието и науката, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на младежта и спорта и други релевантни ведомства през последните 10+ години. На местно ниво също може да се направи анализ на нарастващите разходи за младежки дейности в бюджетите на общините в цялата страна, за същия период. Въпреки незаменните приходи на всичко това, условие за качествено изграждане и подготовка на следващото поколение е осигуряването на благоприятната среда за наследниците, което не на всяка цена е свързано с директно финансиране, а по-скоро с оперативното интериоризиране на финансирането.

Част от планираните средства най-общо представено могат да осигурят подкрепа чрез финансиране на проекти по програми директно от ЕС или през Българското правителство. Един такъв проект се реализира в училище на територията на Община Средец, с финансовата подкрепа от Програма за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г. с изпълнение на мярката 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“. Проектът „Ремонт, оборудване и обзавеждане на СУ „Св. св. Кирил и Методий“ гр. Средец“ попада по-скоро в рамката на стандартни мерки, насочени към подобряване на условията за средното образование, но се реализира сравнително нестандартно за практиката – прилагайки принципа за участие в процеса на вземане на решения на тези, за които е насочено това решение. В конкретния случай най-заинтересовани от добрите условия за учене са именно учениците. И това илюстрира оперативното интериоризиране на финансовата подкрепа в посока осигуряване на благоприятна среда за активни млади граждани.

По същество, проектът е основен ремонт на сградния комплекс, ограничен от достъпима за подпомагане финансова рамка. За гарантиране устойчивостта на вложените средства се налага намесите да се степенуват и да се дефинира пакет от строително-ремонтни работи със степен на завършеност. От изключително значение е

реализацията да постигне среда, която не носи белег на липсваща част.

Предвид условията на обекта и програмата, на база обследвания и проучвания на състоянието, е определен фокус на ремонта върху санирането на сградите за изцяло външните им обвивки – покрив, фасади и изолпиране до основите. С така възприетите основни полета за интервенция се цели защита на вътрешната среда, преустановяване на течове, влага, топлинни загуби и т.н., което осигурява здравословна среда за обитаване и икономия за експлоатацията. Вероятно възгледите на децата за обновяването на средата им биха били ориентирани по-близо до класните стаи, местата им на учене, като в този аспект не е провеждано допитване (не би било учудващо, в следствие резултатите от допитванията, да бъдат по-прозрачни и всъщност да представят пропуснати възможности от инвестицията). Проектантският колектив е воден от контекстуалността като основен принцип за съобразяване на архитектурната среда. Същевременно проектантите се опитват да премахнат условността за физическата среда в търсене на комуникация – в случая не с мястото, а с хората от мястото, с „малките“, които са следващите големи.

На пръв физически поглед създаването на адекватна среда, която ще се възприеме като контрапункт е вероятно в съществено по-висока степен съобразяване с нуждите, а не контрапоставяне. А дали контрапоставянето не е формата на съобразяване на детето да се провери напред в бъдещето, да израсне и да трансформира в по-добрата версия средата? Това е само един от въпросите, заставащи пред мултидисциплинарния екип, ангажиран с реализиране на цялостния проект (съставен от кмет, проектанти, директор, учители, изпълнители). Ключов израз на старихтекта¹ Рем Куулхаас в труда Bigness or the problem of Large [6] е, че когато си голям не следва да се съобразяваш, а определяш. Ако приемем априори, че мисълта на „малките“ е неограничена, респективно изисква неограничена среда за развитие, проектното решение следва единствено да се съобрази с това да осигури плодотворна среда за развитие.

Архитектурното решение за привидно стандартния пакет на проект за ремонт на сграда, преминава през няколко етапа на развитие:

Етап 1 – Вътрешен за проектантски колектив анализ за обхват и възможности за трансформация под

въздействието на учениците, при условията на обществена поръчка и договор за услуга, които не засягат този потенциал.

Определя се графичното оформление на фасадата да бъде съгласувано с учениците и да им бъде предоставена възможност за избор как да изглежда средата, в която учат, играят и се формират докато растат.

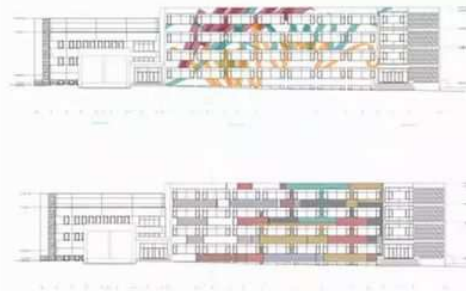
Етап 2 – Скициране на концепции за графични цветови решения за основната фасада на училището, като своеобразни изследвания на потенциала ѝ, както и умишлено избягване на фаворизиране на лично естетическо оформление.

Етап 3 – Представяне и мотивация пред Възложителя в лицето на Кмет, Главен архитект на Община Средец, Директор на училището и др. При беседването идеята се възприема положително, но се отчитат съществени препятствия за реализацията и ключови изводи по прилагането, най-важните от които са представени, както следва: в общ план аудиторията „на големите“ възприема визията за участие в избор „на малките“:

- Основно препятствие е ограничението от срока за кандидатстване и невъзможността за организиране на допитването до учениците от всички класове. Важно условие е всички учащи да участват в анкетата, а в най-голяма степен най-малките, тъй като най-дълго ще обитават трансформираната среда.

Решението – инвестиционния проект се придвижва по нормативните процедури за издаване на разрешение за строеж и кандидатстване за финансиране по програмата без графично оформление на фасадите, но с определена обща позиция в количествена сметка, като се остойностява единствено на база количествени показатели (б.а. без степен на сложност за обща площ 4 121 m²). След провеждане на избор на вариант за изпълнение на фасадата ще се допълнят към проектната документация.

- Друго препятствие е големият брой предложения за графично оформление (първоначално 37), които по мнение на Главния архитект на Община Средец следва да се сведат до два варианта (Фиг. 1), за да може изборът да има над 50 % подкрепа. Всяка друга изборна конфигурация ще създаде условия, при които варианта за реализация ще бъде с повече неодобряващи и по-малко от половината подкрепили. Допуснатите варианти са определени от Главен архитект на Община Средец (Фиг. 1).

Фиг. 1. Графично оформление

¹¹ starchitect, star – звезда, световно известен и признат архитект, звездна личност архитект

Етап 4 – печат на избраните два варианта, обявяване при входа на училището и провеждане на анкета във всички класове сред учениците и резултат.

Резултатът от анкетата е много близък до равенство. Не се откриват тенденции в избора по възраст или във вида паралелка. Често резултат от един клас е с мнозинство за определен избор. Няма проведени наблюдения по провеждането на анкетата в клас. Вероятно ефектът на мнозинството в клас е резултат от групово/обществена принадлежност с вътрешно влияние в групата от мнението на лидери, било то ученик или учител. Въпреки съществено доминиращи резултати в клас,

общият сбор на гласувалите са близки за двата варианта. Резултатите доказват от една страна, че свеждането до два избора е правилен подход за неутрализиране негативен ефект от поддръпа на малцинство (табл. 1). От друга страна, неминуемо може да се предположи, че (1) вместо разбираем за децата примерен модел, са предоставени архитектурни чертежи с оси и коти; (2) предварително не са напълно съобразени традиционните предпочитания на децата, типични с ярки цветове и ясно дефинирани форми, защото са предложени наситени убити цветове и абстрактни форми.

Таблица 1 – Избор на вариант за цветове на сградата при саниране

Резултати от гласуването по класове за избор между вариант А и Б													
№	Клас	А	Б	№	Клас	А	Б	№	Клас	А	Б	№	Клас
1	Ia	15	8	11	IIIa	3	20	21	IVa	18	3	31	VIIa
2	Ib	7	17	12	IIIb	2	16	22	Va	20	5	32	VIIb
3	Ic	14	10	13	IIIc	8	14	23	Vb	2	20	33	VIIIa
4	Ig	5	18	14	IIIf	19	2	24	Ve	13	12	34	VIIIf
5	Id	18	4	15	IIId	13	2	25	Vr	20	8	35	VIIIa
6	Ila	-	20	16	IIIf	11	8	26	Vd	6	20	36	IXa
7	IIf	8	16	17	IVa	17	2	27	Vla	20	2	37	Xa
8	IIf	-	19	18	IVb	16	2	28	VIf	11	10	38	XIa
9	IIr	10	8	19	IVb	18	2	29	Vle	-	20	39	XIIa
10	IIд	2	20	20	IVr	14	4	30	VIf	15	5		
										ОБЩО		430	380

Етап 5 – Избор на Изпълнител, комуникация за реализация на избраното цветово решение. Изпълнителят кандидатства по одобрен инвестиционен проект с разрешително за строеж без информация за цветовото оформление. Информиранието му за допълнителното условие за графично оформление се случва след като е одобрен на база обявена количествена сметка и чертежи. В начален етап Изпълнителят допуска идеята да се реализира предвид силния й заряд. При допълнителните изчисления на база одобрения вариант се оказва висока степен на сложността за боядисване и състава на дружеството не може да го изпълни. Окончателното решение на Възложителя е да бъде изготвено ново двучетно семпло графично оформление от Проектанта.

Етап 6 – Изготвяне нов вариант от Проектант, одобрение от Възложител и изпълнение от Изпълнител.

Видно от представената поетапно информация, инициативата не само цели решаване на архитектурни и конструктивни задачи, а и осигуряване на устойчивост в обществен план – заради възпитателния ефект, който цялата инвестиция има над работещи и учещи в едно училище – обучение в хармония, красота, разбиращелство, грижа и отговорност.

В архитектурно отношение, проектът се реализира в рамките на ясно дефиниран кратък срок, но изпълнението му е удължено, за да бъдат адекватно и значимо проведени процеси на съгласуваност с детската аудитория. Самите процеси съпътстват на редица предизвикателства, сред които:

1. Мотивиране на училищния персонал да освободи пространство за изразяване на учениците;
2. Мотивиране на училищния и общински персонал да уважи мнението на учещите;
3. Адаптиране на информацията по начин, разбираем за аудитория от 7-годишни до 18-годишни ученици;
4. Провеждане на динамична кампания, която освен да бъде атрактивна за учениците, за да предизвика така желаниа социален ефект на гражданската отговорност и да позволи изразяването на свободна воля, без да допусне

пространство за външно въздействие, следване на чужди авторитети или посредствено изпълнение.

По първите две стъпки значителен ангажимент поема директорът на учебното заведение. За адаптирането на информацията и планирането на кампанията и директните срещи с учениците, архитектурният екип ползва серия от консултации с експерти, работещи със и за деца, в т.ч. деца в неравностойно положение. В резултат на това от разработени 37 проекта, до учениците достигат 2, от които чрез прилагане на правилото за най-многоброен избор, учениците дават проекта на финалния облик на своето училище.

Процесът предизвиква серия от възпитателни ползи за училищната общност, като само част от тях са, че (1) учителите откриват потенциал за гражданска отговорност у своите ученици и подобряват доверието в контакта си с тях; (2) директорът укрепва своя авторитет не само в рамките на училищната общност, но и в града; (3) значително се подобрява дисциплината в училище, най-вече в резултат на осъзнатото и проведено овластяване на учениците да участват в процесите на взимане на решения, които ги касаят пряко; (4) повишава се отговорността у децата по отношение опазване на битовата среда в училище; (5) подобрява се доверието на родителите към училищната институция; (6) издига се авторитетът на училището, не само в градската среда, а в училищната общност в региона въобще.

Въпреки отчетените ползи за обществено-образователната сфера, все пак не може да не се отличи и финалният резултат, който всъщност е неуспешен заради неизпълнението на проекта в предвидения и съгласуван с децата вариант. В допълнение, напълно допустимо е да се предположи, че децата може да бъдат дългосрочно разочаровани от нереализацията на избора им. Това би могло да затвърди убеждението, че мнението им не е търсено и от него нищо не зависи. А това от своя страна води до трайна демотивация от активно гражданско участие и адекватно поемане на отговорности към себе си, общността и обществото.

5. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

Значителни усилия предстоят да бъдат насочени и реализирани към промоцията на участието, правната рамка и статута на участие на децата, подготовката на специалисти, обществената поддръпа и прочее. Обединението и хармонизирането на различните форми на детско участие все още е нестандартно, нетипично и по-скоро радост – не само на регионално и национално ниво, но и на над-национално ниво.

В конкретно представения пример институциите (изненадващо) не проявяват склонност пасивно да подминават мнението на децата и да продължават институционалната инерция, но за сметка на това за една част представителите на реалния бизнес (строителите) подобен подход е чужд и бива изцяло отхвърлен, докато за друга (архитектурният колектив) е приет и разгърнат до мащаби, които не улесняват аудиторията в своя непосредствен избор. Това би трябвало да означава, че е от изключителна важност за ефективното прилагане на модела на участие на децата във взимане на решения да бъде в духа на кооперирането, качествена комуникация, изследването на силните страни и позитивната нагласа сред всички участващи – в т.ч. учители, ученици, предприемачи, администратори и други.

Участието на ученици в архитектурни процеси, свързани с образователната среда създава пространство за самите учещи да открият себе си в нова роля на овластени и уважени в избора си млади граждани, което води след себе си поемане на отговорност спрямо собствеността, средата и решението. По същество това е демократично включване на потенциално всички заинтересовани страни в реално време.

Необходимо е фокусиране върху овладяването на компетенции за провеждане на допитвания до деца – такива, разпознаващи спецификите на възрастта и средата, в които децата са поставени, чрез отчитане на начинът, по който децата интериоризират обкръжаващата ги информация. В противен случай се създава ситуация за подвеждащ избор или избор под натиск.

Създаването на благоприятна среда както за реформи, така и за разгръщане на добри практики следва да съответства на духа и посоката на съвременето, като се основават на процес на изработка с активното участие на децата. Стимулирането на кампания за привличане на вниманието на възрастните върху ползите от детското участие предстои да бъде наблюдавано в бъдещето.

Представеният подход на участие на учениците в архитектурни процеси, свързани с образователна среда е базиран в голяма степен на принципите на универсалния дизайн, който е холистичен приемор за създаване на среда, достъпна, разбираема и използвана от всеки, независимо от възраст, способности или други физически и интелектуални характеристики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кънева, О., Децата в процеса на взимане на решения. Издателски център на ВСУ „Черноризец Храбър“. 2020
2. Cobanoglu, F. and Sevim, S., 2019. Child-friendly schools: An assessment of kindergartens. International Journal of Educational Methodology, 5(4), pp.637-650
3. Cobanoglu, F., Ayvaz-Tuncel, Z. and Ordu, A., 2018. Child-Friendly Schools: An Assessment of Secondary Schools. Universal Journal of Educational Research, 6(3), pp.466-477
4. Ginnerup, S. 2009. Achieving full participation through Universal Design – Report. In co-operation with the Committee of Experts on Universal Design (Partial Agreement (P-RR-UD)). Adopted by the Committee on the Rehabilitation and Integration of People with Disabilities (CD-P-RR) – ISBN 978-92-871-6474-2 https://www.uhdb.nhs.uk, seen at 12.12.2019
5. Koolhaas, R., 1995. Small, Medium, Large, Extra-Large. Monacelli Press, New York; available at https://politicshyperwall.files.wordpress.com/2017/10/koolhaas-rem-bigness-1994.pdf
7. Manduza, L., 2013. Child-friendly schools. Greener Journal of Educational Research, 3(6), pp.283-288.
8. Nallari, Anupama, Louise Chawla (2002), Growing up in an Urbanizing World. Paris, Londres, UNESCO/Earthscan. Carnets de géographes 3 (2011)
9. Osher, D., Kelly, D.L., Tolani-Brown, N., Shors, L. and Chen, C.S., 2009. UNICEF child-friendly schools programming: Global evaluation final report. Washington, DC: American Institutes for Research
10. Wright, C.A., Mannathoko, C. and Pasic, M., 2009. Child-friendly school manual. Unicef.

Рецензенти: Проф. д. т. н. инж. Станислав Василев
Доц. д-р инж. Нели Здравчева

Адреси на авторите:

Доц. д-р Офелия Кънева; Пловдивски университет и Варненски свободен университет. Гр. София 1000, р-н Триадина, ул. Позитано № 9, офис М8
Тел.: +359 88 8350671
E-mail: ophelia@agency-ozon.eu

инж. Анастас Кънев, проектантско бюро СНИК МОДУЛ ЕООД
Гр. Сливен 8800, бул. Хаджи Димитър № 30, офис 19
Тел.: +359 88 8615049,
E-mail: kaney@anastas.bg, a.kaney@sonikmodule.com

